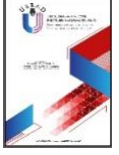

USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi - International
Journal of Social Sciences Academy, Yıl 2, Year 2, Sayı 4, Issue 4,
Aralık 2020, December 2020.
e issn: 2687-2641

BÜTÜNÜYLE KARAGÖZ PERDE GAZELLERİ

THE CURTAIN GHAZELS OF KARAGÖZ WITH EVERYTHING

Duygu UYSAL

Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Edebiyatı Bilim
Dalı,
Ankara/Türkiye.

PhD Student, Ankara Yildirim Beyazit University, Institute of Social
Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Department of
Turkish Folk Literature,
Ankara/Turkey.

uysal_duygu@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-3271-6017

Makale bilgisi | Article Information

DOI: 10.47994/usbad.781656

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 17.08.2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 06.12.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 20.12.2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Bu Makaleye Atıf İçin / To Cite This Article: Uysal, D. (2020). Bütünyle
Karagöz Perde Gazelleri. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*
2(4), 874-887.

İntihal: Bu makale intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism
detected.

İletişim: Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usbad>
mail: usbaddergi@gmail.com

Öz: Hayal ile gerçeğin ve ibret ile mizahın bir arada bulunduğu bir gösteri sanatımız olan Karagöz oyununun mukaddime bölümünde, Hacıvat tarafından okunan ve klasik şiirimizden gazel nazım türünde yazılmış olan perde gazellerinde, tasavvufi yön ön planda olup perdede yansıtılanlar aracılığıyla da seyircinin dünyanın geçici olduğunu kavraması amaçlanır. Karagöz oyununun temelinde yapay bir dünyada yaşadığımızı ifade etmek ve bunun vurgusunu yapmak söz konusudur. Oyunun ustalarının oyunlardaki en büyük amacı da bu yapaylığın ardında kalan gerçeği ortaya çıkarmak ve var oluşun anlamını açıklamaktır. Bunun için de asıl oyuna başlamadan önce perde gazelleriyle bir giriş yapmak esastır. Perde gazellerinin birçoğunda önce perde tanımlanır, sonraki beyitlerde ise sırasıyla beyitlerde perdenin içeriği anlatılır, oyunun yaratıcısı olan pîr Şeyh Küşterî anılır ve dua edilir. Perde gazelleri, bahsedilen bu konuları özet bir şekilde seyirciye yansıtmak durumundadır. Karagöz oyununun tasavvufi anlamını, ibret verdiğini ve eğlendirirken öğrettiğini de elde bulunan perde gazellerinden anlamak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Karagöz, Gölge Oyunu, Hayâl, Perde Gazeli, Tasavvuf

Abstract: Karagöz, which is a performing art that combines dream and reality, and expression and humor, is aimed at the audience's understanding that the world is temporary through the mysticism of the curtain, which is read by Hacıvat and written in the genre of ghazal verse from our classical poetry. At the heart of Karagöz play is to express that we live in an artificial world and to emphasize this. The greatest aim of the game's masters in the games is to reveal the truth behind this artificiality and explain the meaning of existence. In order to reveal the truth in question and explain the meaning of existence, it is essential to make an introduction with curtain ghazels before starting the real game. In most of the curtain gazelles, the curtain is first defined, and then the contents of the curtain are explained in the couplets, respectively, the creator of the game, Pîr Şeyh Küşterî, is remembered and prayed. Curtain ghazels must reflect these issues briefly to the audience. It is possible to understand the meaning of the mysticism of the Karagöz play from the curtain ghazels, which are also handed down and teach while entertaining.

Keywords: Karagöz, Shadow Play, Imagined, Curtain Ghazels, Sufism

GİRİŞ

İlk seyirlik oyunların temsili hâline gelen uygulamalar, dinsel tören niteliğini kaybetmiş ve artık eğlence karakterine bürünmeye başlamıştır. Bu noktadan itibaren ilk tiyatro türlerinden olan ve halkı eğlendirirken düşünmeye sevk eden geleneksel Türk halk tiyatrosu kendini göstermiş ve geleneksel yapı içinde ortaya çıkmış, Türk tavır ve üslubunun güzel bir örneği olmuştur.

Geleneksel Türk halk tiyatromuz Őehirlerde özellikle de İstanbul ve çevresinde havas kesimin dıŐında kalmıŐ avam tabakasının geliŐtirip devam ettirdiği bir hâl almıŐtır. Ortaya çıkan geleneksel Türk halk tiyatrosu ürünlerinden meddah, karagöz, ortaoyunu, kukla kendi zamanları içinde yüksek sanatsal değer elde etmiŐlerdir; ancak adı geçen ürünlere dolayısıyla da geleneksel Türk halk tiyatrosuna olan ilginin günümüzde giderek azaldığı dikkat çekmektedir.

Geleneksel Türk halk tiyatromuzun önemli ürünlerinden biri karagzdr. Karagöz, mukavva ya da deri gibi kalın yapıya sahip malzemelerle insan Őekillerinin oluŐturulması ve beyaz bir perdenin arkasından ışık yansıtılmasıyla gölge ve hayal tekniği kullanılarak oynatılan oyunun bilinen adıdır. Bunun yerine hayâl-i zill (gölge hayali), zill-i hayâl (hayal gölgesi), hayal oyunu, gölge oyunu kavramları da kullanılmıŐtır. Karagöz için gerçeklik ile hayal arasına çekilmiŐ bir perde dememiz de mümkündür.

nemli bir geleneksel Türk halk tiyatrosu ürünü olan gölge oyunun adı, aynı zamanda oyunun asıl tiplerinden olan Karagöz'ün de adıdır. Oyunda Karagöz ve Hacivat, iki ana tiptir ve oyun bu iki ana tipin diyaloglarına dayanarak oluŐmaktadır. Bu diyaloglarda hicivle beraber mizaha da yer verilmiŐ ve bunlarda Türk zekâsının gücü gösterilmiŐtir.

Gölge oyununun kökeni ile ilgili çeŐitli araştırmalar söz konusudur. Bu araştırma sonuçlarına göre en çok bilineni ve ilgi gösterileni,

“Karagöz ile Hacivat, Sultan Orhan zamanında Bursa'da bir cami yapımında çalıŐmıŐ iŐçilerdir. İki arasında her gün sürüp giden nükteli konuŐmalar öteki iŐçileri iŐlerinden alıkoyduğu için Sultan Orhan tarafından öldürülmüŐlerdir. Bundan dolayı bir süre i acısı çekmeye başlayan padiŐahın acısını dindirmek isteyen Şeyh KŐteri, bir beyaz perde arkasında Hacivat'la Karagöz'n deriden yapılmıŐ tasvirlerini (ya da kendisinin sarı edik pabuçlarını) oynatıp onların Őakalarını tekrarlayarak padiŐahı avutmuŐ” (Kudret, 1968: 12).

Bir diğer araŐtırmada ise “gölge oyununun Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı aldığı 1517 yılında Cize'de seyrettiği oyunu beğenip Mısırlı gölge oyunu ustasını İstanbul'a götürmesinden sonra Türkiye'ye girdiği sonucuna ulaŐılmıŐtır” (And, 1977: 250-251).

Karagöz oyunu ya da gölge oyunu; 16. yüzyıl sonrasında başta Türk mizah anlayışı olmak üzere halk Őiriyle beraber tekke ve divan Őirleri, Türk halk müziği ve Türk sanat müziği, kçek, çengi gibi danslar ve halk oyunları ile zenginleşip gelişen bir yapıya sahip olmuştur. Kendi mizah, sanat ve estetik anlayışımıza göre Őekillenen, Türk kültürünün neredeyse bütün unsurlarını içinde barındıran Karagöz oyunu mukaddime, muhavere, fasıl ve bitiş olmak üzere dört ana bölümden oluşur.

- 1. Mukaddime:** Bu bölümde Hacivat sol taraftan perdeye girer, basmakalıp sözler söyler. Bu arada Karagöz sağ taraftan perdede görülür, Hacivat'a ıkışır, ona vurur.
- 2. Muhavere:** İkili konuşmadır. Zaman zaman tekerleme ve bilmecenin yer aldığı muhaverede, Hacivat veya Karagöz gerçekte olmayan bir olayı başlarından geçmiş gibi anlatır.
- 3. Fasıl:** Oyuna adını veren asıl konu işlenir.
- 4. Bitiş:** Oyunda yer alan kişiler bir vesile ile dağılırlar. Başta olduğu gibi Karagöz Hacivat'a bir defa daha dayak atar. Hacivat bunun zerine: "*Yıktın perdeyi eyledin viran, varayım sahibine haber vereyim heman*" der. Karagöz de seyircilere "*Her ne kadar sri-i lisan ettikse affola*" der ve özür diler. Oyun sona erer (Kaya, 2010: 408).

KARAGÖZ'DE PERDE GAZELLERİ

Karagöz oyununun ana bölümlerinden biri olarak büyük bir pay sahibi olan mukaddime bölümünde Hacivat, Őarkı söyleyerek perdeye gelir ve burada okunmak üzere yazılmış özel bir Őiir olan ve "*Off! Hayy Hakk!*" Őeklinde başlayan perde gazelini okur. "Karagöz oyununun mukaddime bölümü içinde yer alan ve Hacivat tarafından okunan gazel" (Düzgün, 1997: 117) Őeklinde de tanımlayabileceğimiz perde gazelleri, mukaddime bölümünün önemli bir unsurudur. Ancak bazı yayınlarda yer aldığı gibi bu Őiir musiki gazeli olarak okunmaz. "Hacivat gazeli" adı verilen musiki gazeli, Hacivat'ın arkadaşına "*Yr bana bir eğlence!*" Őeklinde nağmeli olarak seslenmesi sırasında vardır (Oral, 2007: 14). Bahsettiğimiz perde gazeli bir nazım türüdür. Perde gazelinden bir Őiir olarak bahsediyor isek de bu, sadece Hacivat'ın rolüne başlaması için okuyup geçeceği alelade bir Őiir, Őiirlerin içinden seçilmiş bir Őiir değildir. Bu Őiir gazel tarzına uygun olarak aruz vezninde ve beyitlerden meydana gelecek Şekilde yazılırdı. Gazelden farkı ise Karagöz temsilinin ruhunu ve manasını aksettirmesidir (Oral, 1984: 12-18).

Bugün baktığımız zaman perde gazellerini eski perde gazelleri ve yeni perde gazelleri olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür. Böyle bir inceleme yapmamızın temel nedeni eski perde gazellerinin Osmanlı Türkçesi kullanılarak gazel nazım türünün aa-ba-ca kafiye düzenine göre aruz ölçüsü ile yazılmış olmasındır. Bu gazelerde en çok kullanılan kalıplar, "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" ve "mfteiln mefâilün mfteiln mefâilün"dr.

Perde gazelerinde sıklıkla kullanılan kelime ve terkiplerden birkaçını şöyle sıralayabiliriz: Hakikat perdesi, ibret, ibret perdesi, ibret-nümâ, hayme, çâr köşe, r'yet, irfân, ayn-ı irfân, fehm eylemek, idrâk etmek, sret, sret, gölge, zıll, hayâl, hayâlât, zıll-ı hayâl, hayâl perdesi, hayret, muhabbet, vahdet, kesret, mâsivâ, seyr, temâşâ, nazar kıl, dikkatli olmak, göstermek, işve-nümâ, hikmet, kudret, nakş-ı ezel, sâni, sun', enfs, âfâk, zâhir, bâtın, Hakk, âl-i âbâ, Âlem-i ma'nâ, sahn, sahn-ı gülistân, gl, handân, erbâb-ı himmet, pertev, nr, cemâl, tecelli, misâl, muamma, nâdân vb. (Solmaz, 2016: 445).

En eski perde gazelinin 15. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan İbn İşâ Akhisarî'ye ait olduğu bilinir. Bu şiir "Bursalı Leyla" adlı oyunun mukaddime bölümünde perde gazeli olarak okunmuştur:

Hayme-i zıllum kurup fennmde gedm çok hayâl
Ehl-i dil anlar hayâlm gayrılar bilmek muhâl
Hazret-i şeyh Küşterî bu zıllı ta'rif eyleyüp
İbret alsınlar diy fâni cihândan ehl-i hâl

Sretâ irşâd idüp diriltdn ey cân n bizi
Her kimıldı Vâhid'ndr kesret ansuz bî-mecâl

Gök direksz hayme oldı perde sret gösterüp
Hayme ıssı gizleyp gösterdi sretde kemâl

İbn İşâ Akhisarî dir bu sretler kamu
Kahr u lutfun mazharıdır geh Celâl  geh Cemâl (Düzgün,
2006: 149-161)

İbn İşâ Akhisarî'den sonra perde gazeli rneği bulabileceğimiz diğer kaynaklardan biri Evliya Çelebi Seyahatnamesi, diğeri ise Birri Divanı'dır. Bunlara ek olarak perde gazeli olduğu tam olarak bilinmemekle beraber bu gazel türünün özelliklerine sahip ve Nâili'nin Divanı'nda yer alan bir gazelin varlığı da söz konusudur.

nemli bir yazılı kaynak niteliğinde olan Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, Evliya Çelebi, eserine aldığı perde gazellerinden birinin Muzaffer Çelebi adlı bir şaire ait olduğunu belirtmektedir. Zaten gazelin son beytinde şairin mahlası da yer alır:

Ol hokka-dehen turra-i tarrâr ile oynar
Tiryâk-i lebin satmağičün mâr ile oynar

Çün dâğ-ı gamın pullarını sîneye dizdi
Bu nerd-i mahabbetde gönül zâr ile oynar
Benzetmeğičün âlemi bir zıll-ı hayâle
Sâyende güneş gölgede dıvâr ile oynar

Eğlenmeğe dıvâne gönül şimdi Muzaffer
Zencîr-i seri zülf-i siyâhkâr ile oynar (nc, 2011: 122).

Bilinen en eski perde gazellerinden bir diğeri de Birrî Mehmed'in İbn İsâ Akhisarî'nin gazeline yazdığı naziredir:

Kıl nazar çeşm-i hakikat-bin ile ey ehl-i dil
Gör semavatı kurulmuş hayme-i zıll-ı hayâl

Perde perdâzı cihân seyret verâ-yı perdeden
Gsterr peydâ kılıp eşkâli nisvân ü ricâl

Cnbşin her sretin zâtına enseb eyleyüb
Syledr ol şuhusun her birine bir makal

Hep mezâhirdr bu sretler kıl im'an-ı nazar
Geh celâl eyler zuhr anlar yüzünden geh cemâl
(Düzgün, 2006: 149-161).

Klasik Türk edebiyatımızın 17. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden olan Nâilî'nin yaşadığı dönem, Karagöz oyununun gelişip yaygınlaştığı dönemdir. Bu dönemde Karagöz oyunu sosyal yaşamın önemli eğence araçlarından biri hâline gelmiştir. Bu durumda Nâilî'nin de bu gösterileri seyretme fırsatı bulmuş ve seyrettiğı gösterilerden etkilenerek perde gazeli kaleme almış olması mümkündür. Kendisi de şiirlerinde genellikle tasavvufi konuları işlediğı ve Karagöz oyununa da bu anlayışla baktığı için perde gazeli olduğu tespit edilen şiiri kronolojik açıdan İbn İsâ Akhisarî'nin gazeliinden sonra en eski tarihli gazeldir:

Bu nakş-ı bl-acebn ol ki bildi ma'nâsın
Verâ-yı perde-i gaybun eder temâşâsın

Ne nakş hikmet-i îcâdı `ârifn çıkarur
Dern-ı perde-i dilden nukûş-ı sevdâsın

Bileydi rütbe-i stâdını ederdi felek
Kenâr-ı hayrete pervâz mâ'î hârâsın

Olurdu astar etmek kabl-i `aks etse
Sepîde-i dem-i subhun beyâz dîbâsın

Fenâsı havsala-sz-ı mezâk olur `ârif
Tasavvur etse bu âmed şudun mezâyâsın

Nifâk-ı halkı tuyar seyr eden bu eşkâln
Lisân-ı hâl ile birbirine mdârâsın

O kim fenâsını zâhir görür bu meşgalenn
Bu hâk-dân-ı hevesden alur tesellâsın
Hezâr reşk  hased Nâ'îlî o `ârif kim
Çeke bu mezbeleden dâmen-i temennâsın

Misâl-i zill hayâl anlayup şeb  rzın
Cihânun eylese endîşe rz-ı ferdâsın (Şenödeyici, 2011:
95-99).

Karagöz oyununun en bilinen ve kabul edilen özelliklerinden biri komedi türünde olmasıdır. Ancak bunun yanında oyunun kuvvetli tasavvuf etkisi de vardır. Özellikle eski perde gazellerinin tamamına yakını tasavvufi anlamlar içermektedir. "Bütün oyunların Cenâb-ı Hakk'ı tanzimle başlaması, dua ile sona ermesi bu sebeptedir" (Aytaç, 2006: 163). Tasavvuf anlayışında btn âlemin var oluş kaynağı yalnızca Allah'tır. İslâm felsefesinin özel adı olan tasavvufta, vahdet-i vücûd görüşü vardır. Bu görüşe göre yaratılmış bütün varlıklar Allah'tan bir parçadır. İslâm toplumlarının edebiyatında, tiyatrosunda, musikisinde ve diğr sanatlarında da tasavvuf etkisi görülmektedir. Tasavvuf inançlarını benimseyen kimseler, Karagöz oyununa/hayâl oyununa bir tasavvufi anlam yüklerler. Onlara göre bu hayâl oyunu insanoğlunun hayatının bir göstergesidir, yaşanan bu dünya bir

sahnedir ve insanoğlu da yaratıcının ellerinde bir kukla gibi oynatılmaktadır.

Bunlardan yola çıkarak Karagöz ustası/hayâlcî ile tasavvuf anlayışındaki yaratıcı arasında bir benzerlikten söz etmek mümkündür. İnsanoğlunun kaderini nasıl yaratıcı belirliyorsa, Karagöz perdesindeki kuklaların kaderini de hayâlcî belirler, diyebiliriz. Hayâlcî perdeye yansıttığı kuklaları elleriyle oynatır, onlara şekil ve ses verir.

Ele aldığımız tasavvufî yön, oyunda kendini yalnızca perdeye yansıyan olaylarda değil oyunun mukaddime bölümünde Hacivat'ın okuduğu ve Esmâ-yı Hüsnâ'dan alınmış "*Hayy, Hakk!*" kelimelerinin birer nida olarak kullanılması ile başlayan perde gazellerinde de gösterir. Perdedeki olaylardan ibret alınması gerektiği ve aynı zamanda gazellerin de bir ibret vesilesi olduğu görüşü söz konusudur. Hem gazellerde hem de perdede, gerçeklerin yansıtıldığı ve dünyanın geçici olduğu hatırlatılır. "Perde gazellerinde tasavvuf düşüncesi içinde önemli bir yere sahip olan 'vahdet-i vücûd' anlayışı sıkça dile getirilir. 'Varlık tektir, o da Allah'tır. O'nun dışındaki her şey bir gölge ve hayalden ibarettir.' biçiminde özetlenebilecek bu anlayış, 'gölge oyunu ustası, perde ve perdeye yansıtılan görüntüler' ile 'Allah, kâinat ve insanlar' arasında kurulan ilişki çerçevesinde seyirciye hissettirilir" (Düzgün, 2006: 149-161)

Perde gazellerinin giriş/matla beytinde perdenin ne olduğu ve işlevi seyirciye sunulmaktadır:

Nakş-ı sun'un remz eder hüsnünde rü'yet perdesi
Hüccet-i hükm-i ezeldendir hakikat perdesi
Kemterî

Bu varlık âleminde/perdede görünen güzellikler, asıl güzelliği yani yaratıcıyı temsil eder. Bütün yaratılmışlar onun güzelliğini yansıtır. Bu hakikat ise yaratıcının kudretinin delillerindendir.

Perde gazellerinin devam eden beyitlerinde perdenin bir ibret perdesi olduğu seyirciye bildirilir:

Bu hayâl-i âlemi gözden geçirmektir hüner
Nice karagözleri mahv etti sûret perdesi
Kemterî

Hüner, nice kara gzlleri mahveden suret perdesi yani görünen âlem ile hayâl âlemini gözden geçirmek ve hakikatten ibret almaktır.

Perdenin işlevi ve ibret alma konularının yanı sıra perde gazellerinin diğer beyitlerinde bu perdeyi dünyaya benzeterek oyunun kurucusu ve pîri sayılan Œeyh KŒterî -gerçekten yaŒamıŒ bir kiŒi olup olmadığı konusu ilim dünyası tarafından henüz tam olarak açıklığa kavuŒturulamamıŒtır ve bunun en büyük nedeni, konuyu aydınlatacak yeterli belgenin elde bulunmayıŒıdır (nc, 2011: 112). Doğrudan ve ayrı bir ustalıkla anılır:

Kadîmi yâdigâr-ı Hazret-i Œeyh KŒterî'dir bu
TemâŒâ kıl buyur ikbâl ile gel pr-meserret ol
Latifî

Bu perde Hazreti Œeyh KŒterî'den kalan değerli bir hatıradır. Gel, bu perdeye yönel, talihinle onu seyret ve bundan mutluluk duy.

Perde gazellerinde son/makta beyitine kadar devam eden beyitler de tekrar perdenin içeriğini açıklamaya yöneliktir:

Mecâza haml edenler ehl-i zâhirdir bu esrârı
Sen ibretle nazar kıl fânî dünyâdan misâl anla
Sâdık

DıŒ grnŒe aldananlar bu sırları mecaz zannederler. Sen hakikat için ibretle bak ve fânî dünyadan örneklerle hakikati anla.

Mahlas beyitlerinde ise genellikle Allah'a dua edilirken, bazı perde gazellerinde dönemin padiŒahına da dua edilerek Œiir tamamlanır:

Bende ol Âl-i Abâ'ya sıdk ile Hilmi mdâm
Açılır bâb-ı Ali'den Hakk'a vuslat perdesi
Hilmî

Hilmî, peygamber soyuna sadakat ile daimi hizmetkâr ol, zira Allah'a kavuŒma perdesi Hazreti Ali'nin kapısından açılır.

Perde gazellerinde kendine yer bulmuŒ tasavvufi kavramlardan bahsetmek gerekirse ilk olarak "ayna" kavramını ele almalıyız. Bu kavram hakkında tasavvufi anlayıŒta, yaratıcının bilinmeyi istemesi sonucu hem insanı hem de diğer canlı ve cansız varlıkları yaratarak

bunların kendisinin birer aynası olduğu görüşü söz konusudur. Karagöz oyununun perdeleri de çok ince bir pamuklu kumaştan yapılmış ve ayna diye tabir edilmiştir. Bunun yanında ayna kavramına tam anlamıyla uyan bir diğer kavram olan "tecelli" ise tek varlığın yaratıcı ve yaratılmışların da onun yansması olduğu anlamındadır. Bu yansımalar Karagöz oyununda perde arkasından olmaktadır. Söz konusu yansıma, "ışık, mum, nur" kavramları doğrultusunda Karagöz oyununda perde arkasından mum ya da pamuk ipliğinden yapılmış bir fitilin yakılmasıyla yapılır. Tasavvufta ise bu durum yaratıcının kendi varlığından nur vererek yaratılmışlarda görünmesi, yansması şeklinde açıklanır. Tüm bunların meydana geldiği "lem" kavramı da tasavvufta yaratıcı tarafından yaratılmış her şey ve onun tecellisi olarak karşımıza çıkar. Karagöz oyununda ise perde, bir lemdir.

Tasavvufa ait bu kavramların dışında Bektaşılık de perde gazellerinde kendine yer bulmuştur. Gazelerde bulunan kelimelerin, tamlamaların, sembollerin çoğu bu tarikata ait özel anlamlar içermektedir. Dolayısıyla perde gazellerini okurken Bektaşılık görüşüne uzak olmamak gerekir. "İslâm inancı çerçevesinde kendi tasavvuf yolunu gerçekleştirmiş olan Bektaşilik, Karagöz'n perde gazelleri içinde de tasavvufi yorumuyla var olmuştur" (Kılıç, 2018: 7).

Eski perde gazellerinden olduğu kadar yeni perde gazellerinden de bahsetmek gerekmektedir. Karagöz oyununun ve perde gazellerinin herkes tarafından net bir şekilde anlaşılabilmesi, gazelerde kullanılan dile bağlıdır. Eski perde gazellerinin; anlaşılması zor olabilecek ağır kelimelerle, anlatış tekniği, ahenk güzelliği ve kafiye zenginliğiyle kurulduğunu biliyoruz. O hlde oluşturulacak yeni perde gazelleri, günümüzde konuşulan dille yazılıp Karagöz oyunlarında seyirci tarafından kolay bir şekilde anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Oyunun anlaşılması, yaşatılması için gerekli bir adımdır. Bunun için de ya var olan eski perde gazelleri, anlamı ve ahengi bozulmadan günümüz Türkçesine çevrilmeli ya da günümüz Türkçesiyle yeni perde gazelleri yazılmalıdır.

"Günümüzdeki Karagöz oyunlarında yer alan perde gazellerinden bahsedildiğinde söz konusu manzumelerden mutlaka bilinen divan edebiyatı nazım şekillerinden biri olan "gazel"için kastedildiği anlaşılmamalıdır" (Kımışoğlu, 2020: 358).

Yeni perde gazellerinde de gördüğümüz bu adlandırmada gelenekten gelen ifadenin değiştirilmemesi tercih edilmiştir.

Yazılmış yeni perde gazellerinin çoğunda hece lęs, bazen de serbest lę kullanılmıştır. Yeni perde gazelleri, hece lęsyle de olsa genellikle beyitler hâlinde 14, 15, 16 heceli ve kafiyeli olarak oluşturulmuştur. nemli olan ahengi ve eski perde gazellerinin asıl anlamını devam ettirebilmesidir.

Yeni perde gazellerini iğeriğine göre ele alacak olursak öncelikle geleneksele bağlı kalma kaygısı göze ęarpar. Bununla beraber eski perde gazellerinde de olduğu gibi vahdet-i vücûd anlayışına, oyun içinde hayattan kesitlere ve bunlardan ibret alınması gerektiğine yer verilir:

Bu perde geręek âleminden düşmüş bir gölgedir
Bu yer ki âlemin cilvelerinden bir bölgedir
İsmail Hakkı Baltacıoğlu

Oluştuğu dönem itibariyle yeni perde gazellerinin bazılarında Karagöz oyununa olan ilginin azalması, zlem duygusu içinde işlenir:

Asırlardır şem'a yaktık, yadellere nam bıraktık
Eski günlere baktık, gözyaşı silmeye geldik
Yazarı Bilinmiyor

Her ne kadar hece lęsyle yazılmıştır desek de aruz lęsnn "fâilâtn fâilâtn fâilâtn fâilün" kalıbıyla kaleme alınmış yeni perde gazelleri de mevcuttur:

Perde kurdum şem'a yaktım aydın olsun perdemiz
Gösterir yüz bin hayâli neş'e dolsun perdemiz
Her szn mânâsı vardır güldürürken oğretir
Seyredenler hisse alsın ibret olsun perdemiz

Syleşirken Karagöz'le Hacı Evhad perdede
ğrenip oğretmeye bin bir yol olsun perdemiz

Türk'n engin kültüründen bizlere örnek sunar
Küşterî meydânı Türk'tür Türk'le dolsun perdemiz

şarkılarla türkülerle coştururken bizleri
Mutluluk sağsın cihâna mutlu olsun perdemiz
Anlat Orhan her sözünden hisse alsınlar senin
Kutlasınlar dinleyenler kutlu olsun perdemiz
Orhan Kurt

Bilinen son hayallerimizden, yurt içinde ve yurt dsnda Karagöz oynatarak bu oyunun canliliğını sürdürmesinde önemli bir rol oynamı sanatçımız Taceddin Diker'e ait bir başka yeni perde gazeli de ilk kez nver Oral'ın "Karagöz İçin Yeni Perde Gazelleri II" adlı makalesinde neredilmitir:

Perde kurdum ışık yaktım
Açıldı Bursa'da bahtım.

Gezerken cami yapısında,
Rastladım bir arkadaa.
Adı Karagöz hem derbeder,
Konuunca etraf dinler.

Uzayıp gidince bu hâl,
Sordu padişah nedir bu ahvl?
Neden remez i acep,
Dendi iki kişi sebep.

Duyunca padişah kprd,
İkimizin de baı götürüldü.
Sağlığımızda bizi bilen biri
Şeyh lim Kter

Deriden yaptı sret
İte Karagöz Hacivat seyret!
O gün bugün meknımız perde
Bu Türk oyunu gkleti her yerde.

Taceddin Diker

SONUÇ

15. yüzyılda ortaya çıkan Karagöz oyunumuz, 16. yüzyılda gelişerek özellikle bu dönemin başta gelen gösteri sanatlarından biri hlini alarak Türk halk tiyatrosuna yerlemi ve artık 17. yüzyılda giderek zenginlemi ve yaygınlamıtır. Yapay bir dünyada yaadığımıza inanan ve bunun vurgusunu yapmaya alıan Karagöz oyunu ve ustalarının oyunlardaki en büyük ve asıl amacı söz konusu bu yapaylığın ardındaki gerçeği ortaya çıkarmak ve açıklamaktır.

Karagöz oyununda Türk mizah anlayışı, halk Őiri ve halk müziğinin yanında özellikle tekke ve divan Őiirleri ile de bir araya gelerek zenginleŖen bir yapıya brnmŖtr. Oyunun giriŖ bölümü olan mukaddime bölümünde Hacivat, perdeye gelir ve bu bölümde söylenmek üzere yazılmıŖ özel bir Őiir olan perde gazelini okur. Oyunların hemen hepsinde perde gazeline yer verildiği görülmektedir. Perde gazellerinin, Karagöz oyununda en eski ve önemli unsurlarından biri olarak karŖımıza çıkması elde ettiğimiz perde gazeli metinlerinden anlaŖılmaktadır. Gerçeği ortaya çıkarmak ve açıklamak amacıyla asıl oyuna baŖlamadan önce perde gazeliyle bir giriŖ yapılır. Bu gazelerde öncelikle perde tanımlanır ve beyitlerde perdenin içeriği anlatılır. Bunun yapılmasında da perdedeki olaylardan ibret almak amaçlanmaktadır. Gazeller de bunun için bir ibret vesilesidir: İbret al, dikkatle bak, hakikati gr ... Gazelerde ve perdede gerçeklerin yansıtıldığı ve dünyanın da geçici olduğu seyirciye hatırlatılır. Tasavvufi unsurlar ile güldürü unsurlarının harmanlanmasıyla söz konusu hatırlatma gerekleŖtirilir. Buradan hareketle de perde gazellerinin tasavvufi motiflerle dolu olduğu görülmektedir.

Perde gazelleri, yukarıda bahsettiğimiz konuları zet bir Ŗekilde seyirciye yansıtma durumundadır. Karagöz oyununun tasavvufi anlamını, ibret verdiğini ve eğlendirirken öğrettiğini elde bulunan perde gazellerinden anlamak mümkündür. Perde gazelleri, geleneksel Türk halk tiyatrosu çerçevesinde bir araŖtırma alanı olmasının yanı sıra bünyesinde daha sembolik ve derin bir anlam taŖımakta, farklı alanlarda da kendine yer bulmaktadır. Bu hliyle de güçlü bir kaynak olarak karŖımıza çıkmaktadır.

Geleneksel Türk halk tiyatrosu içinde perde gazellerini hem Cumhuriyet ncesi dönemde hem de Cumhuriyet sonrası dönemde Karagöz oyununun mukaddime bölümünde görmekteyiz. Bu yönüyle eski ve yeni perde gazelleri olarak iki baŖlıkta incelenilmektedir. Eski perde gazelleri, adlandırılmasından da anlaŖılacaĖı gibi gazeli biçiminde ve aruz ölçüsü ile söylenen Őiirler, yeni perde gazelleri ise içinde bulunduğu dönemin gereklerine uygun olarak ŖekillenmiŖtir. Ancak Cumhuriyet sonrası dönemdeki yeni perde gazellerinin adlandırılmasıyla ilgili olarak yine gazeli biçiminde olduğu dŖnlmemelidir. Adlandırmanın deĖiŖtirilmemesi geleneği bozmamak adına gösterilen bir tutumdur.

KAYNAKÇA

And, M. (1977). *Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

Aytaç, P. (2006). Karagöz'n Perde Gazellerinde Tasavvuf. *Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Karagöz Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları, 162-182.

Düzgün, D. (1997). Perde Gazeli. *Geleneksel Türk Tiyatrosu Ansiklopedik Sözlük*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Düzgün, D. (2006). Biçim ve İçerik Yönünden Eski-Yeni Karagöz Perde Gazelleri. *Somut Olmayan Kültürel Miras Yaşayan Karagöz Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları, 149-161.

Kaya, D. (2010). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kılıç, Ç. (2018). Karagöz Oyunlarında Tasavvuf İzleri. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 2(2)*, 1-26.

Kımışoğlu, Z. (2020). Biçim ve Teknik zellikleri Bakımından Cumhuriyet Dönemi Perde Gazelleri. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 64*, 355-368.

Kudret, C. (1968). *Karagöz*, C.1. Ankara: Bilgi Yayınları.

Oral, . (1984). Karagöz İçin Yeni Perde Gazelleri. *Milli Kültür 5(45)*, 12-19.

Oral, . (1985). Karagöz İçin Yeni Perde Gazelleri II. *Milli Kültür 6(50)*, 34-39.

Oral, . (2007). *Perde Gazelleri*, İstanbul: Kültür Yayınları Serisi.

nc, A. (2011). Karagzle İlgili Araştırmalarda Bir Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 46*, 111-126.

Solmaz, S. (2016). Klasik Türk Edebiyatı ile Halk Edebiyatının Kesişme Noktalarından Biri: Perde Gazelleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 9(43)*, 443-450.

Şenödeyici, . (2011). Karagöz Perde Gazellerine Nâil'iden Bir İlâve. *Milli Folklor 90*, 93-100.